

ISSN 2224-5294

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ

Х А Б А Р Л А Р Ы

ИЗВЕСТИЯ

НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

NEWS

OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

ҚОҒАМДЫҚ ЖӘНЕ ГУМАНИТАРЛЫҚ
ҒЫЛЫМДАР СЕРИЯСЫ

СЕРИЯ ОБЩЕСТВЕННЫХ
И ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

SERIES OF SOCIAL AND HUMAN SCIENCES

1 (299)

ҚАҢТАР – АҚПАН 2015 ж.
ЯНВАРЬ – ФЕВРАЛЬ 2015 г.
JANUARY – FEBRUARY 2015

1962 ЖЫЛДЫҢ ҚАҢТАР АЙЫНАН ШЫҒА БАСТАҒАН
ИЗДАЕТСЯ С ЯНВАРЯ 1962 ГОДА
PUBLISHED SINCE JANUARY 1962

ЖЫЛЫНА 6 РЕТ ШЫҒАДЫ
ВЫХОДИТ 6 РАЗ В ГОД
PUBLISHED 6 TIMES A YEAR

АЛМАТЫ, ҚР ҰҒА
АЛМАТЫ, НАН РК
ALMATY, NAS RK

Б а с р е д а к т о р

ҚР ҰҒА академигі

Пралиев С. Ж.

Р е д а к ц и я а л қ а с ы:

эк. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Баймұратов У.Б.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Байпақов К.М.**; филос. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Есім Г.Е.**; фил. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Қирабаев С.С.**; эк. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Қошанов А.К.**; эк. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Нәрибаев К.Н.** (бас редактордың орынбасары); филос. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Нысанбаев А.Н.**; заң ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Сабикенов С.Н.**; заң ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Сулейменов М.К.**; эк. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Сатубалдин С.С.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Әбжанов Х.М.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Әбусейтова М.Х.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Байтанаев Б.А.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Жақып Б.А.**; фил. ғ. докторы, проф., чл.-корр. НАН РК **Қалижанов У.К.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Қамзабекұлы Д.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Қожамжарова Д.П.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Қойгелдиев М.К.**; фил. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Құрманбайұлы Ш.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Таймағанбетов Ж.К.**; социол. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Шәукенова З.К.**; фил. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА құрметті мүшесі **Дербісәлі А.**

Р е д а к ц и я к ең е с і:

Молдова Республикасының ҰҒА академигі **Белостечник Г.** (Молдова); Әзірбайжан ҰҒА академигі **Велиханлы Н.** (Азербайджан); Тәжікстан ҰҒА академигі **Назаров Т.Н.** (Тәжікстан); Молдова Республикасының ҰҒА академигі **Рошка А.** (Молдова); Молдова Республикасының ҰҒА академигі **Руснак Г.** (Молдова); Әзірбайжан ҰҒА корр. мүшесі **Мұрадов Ш.** (Әзірбайжан); Әзірбайжан ҰҒА корр. мүшесі **Сафарова З.** (Әзірбайжан); э. ғ. д., проф. **Василенко В.Н.** (Украина); заң ғ. докт., проф. **Устименко В.А.** (Украина)

Главный редактор

академик НАН РК
С. Ж. Пралиев

Редакционная коллегия:

докт. экон. н., проф., академик НАН РК **У.Б. Баймуратов**; докт. ист. н., проф., академик НАН РК **К.М. Байпаков**; докт. филос. н., проф., академик НАН РК **Г.Е. Есим**; докт. фил. н., проф., академик НАН РК **С.С. Кирабаев**; докт. экон. н., проф., академик НАН РК **А.К. Кошанов**; докт. экон. н., проф., академик НАН РК **К.Н. Нармбаев** (заместитель главного редактора); докт. филос. н., проф., академик НАН РК **А.Н. Нысанбаев**; докт. юр. н., проф., академик НАН РК **С.Н. Сабиков**; докт. экон. н., проф., академик НАН РК **С.С. Сатубалдин**; докт. юр. н., проф., академик НАН РК **М.К. Сулейменов**; докт. ист. н., проф., чл.-корр. НАН РК **Х.М. Абжанов**; докт. ист. н., проф., чл.-корр. НАН РК **М.Х. Абусейтова**; докт. ист. н., проф., чл.-корр. НАН РК **Б.А. Байтанаев**; докт. ист. н., проф., чл.-корр. НАН РК **Б.А. Жакып**; докт. фиол. н., проф., чл.-корр. НАН РК **У.К. Калижанов**; докт. ист. н., проф., чл.-корр. НАН РК **Д. Камзабекулы**; докт. ист. н., проф., чл.-корр. НАН РК **Д.П. Кожамжарова**; докт. ист. н., проф., чл.-корр. НАН РК **М.К. Койгельдиев**; докт. фил. н., проф., чл.-корр. НАН РК **Ш. Курманбайулы**; докт. ист. н., проф., чл.-корр. НАН РК **Ж.К. Таймаганбетов**; докт. социол. н., проф., чл.-корр. НАН РК **З.К. Шаукенова**; д. фил. н., проф., Почетный член НАН РК **А. Дербисали**

Редакционный совет

академик НАН Республики Молдова **Г. Белостечник** (Молдова); академик НАН Азербайджанской Республики **Н. Велиханлы** (Азербайджан); академик НАН Республики Таджикистан **Т.Н. Назаров** (Таджикистан); академик НАН Республики Молдова **А. Рошка** (Молдова); академик НАН Республики Молдова **Г. Руснак** (Молдова); чл.-корр. НАН Азербайджанской Республики **Ш. Мурадов** (Азербайджан), член-корр. НАН Азербайджанской Республики **З.Сафарова** (Азербайджан); д. э. н., проф. **В.Н. Василенко** (Украина); д.ю.н., проф. **В.А. Устименко** (Украина)

Известия Национальной академии наук Республики Казахстан. Серия общественных и гуманитарных наук. ISSN 2224-5294

Собственник: РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы)

Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации и архивов Министерства культуры и информации Республики Казахстан № 10894-Ж, выданное 30.04.2010 г.

Периодичность 6 раз в год

Тираж: 2000 экземпляров

Адрес редакции: 050010, г. Алматы, ул. Шевченко, 28, ком. 219, 220, тел. 272-13-19, 272-13-18,
www.nauka-nanrk.kz / social-human.kz

© Национальная академия наук Республики Казахстан, 2015 г.

Адрес типографии: ИП «Аруна», г. Алматы, ул. Муратбаева, 75

Editor in chief

S.Zh. Praliyev,
academician of NAS RK

Editorial board:

U.B. Baymuratov, dr. econ. sc, prof., academician of NAS RK; **K.M. Baipakov**, dr. hist. sc., prof., academician of NAS RK; **G.Ye. Esim**, dr. philos. sc., prof., academician of NAS RK; **S.S. Kirabayev**, dr. phil. sc., prof., academician of NAS RK; **A.K. Koshanov**, dr. econ. sc, prof., academician of NAS RK; **K.N. Naribayev**, dr. econ. sc., prof., academician of NAS RK (deputy editor-in-chief); **A.N. Nysanbayev**, dr. philos. sc., prof., academician of NAS RK; **S.N. Sabikenov**, dr. jur. sc., prof., academician of NAS RK; **M.K. Suleimenov**, dr. jur. sc., prof., academician of NAS RK; **S.S. Satubaldin**, dr. econ. sc., prof., academician of NAS RK; **Kh.M. Abzhanov**, dr. hist. sc., prof., corr. member of NAS RK; **M.Kh. Abusseitov**, dr. hist. sc., prof., corr. member of NAS RK; **B.A. Baitanayev**, dr. hist. sc., prof., corr. member of NAS RK; **B.A. Zhakyp**, dr. hist. sc., prof., corr. member of NAS RK; **U.K. Kalizhanov**, dr. phil. sc., prof., corr. member of NAS RK; **D. Kamzabekuly**, dr. hist. sc., prof., corr. member of NAS RK; **D.P. Kozhamzharova**, dr. hist. sc., prof., corr. member of NAS RK; **M.K. Koigeldiev**, dr. hist. sc., prof., corr. member of NAS RK; **Sh. Kurmanbaiuly**, dr. phil. sc., prof., corr. member of NAS RK; **Zh.K. Taymaganbetov**, dr. hist. sc., prof., corr. member of NAS RK; **Z.K. Shaukenova**, dr. soc. sc., prof., corr. member of NAS RK; **A. Derbisali**, dr. phil. sc., prof., honorary member of NAS RK

Editorial staff:

G. Belostechnik, NAS Moldova academician (Moldova); **N. Velichanly**, NAS Azerbaijan academician (Azerbaijan); **T.N. Nazarov**, NAS Tajikistan academician (Tajikistan); **A. Roshka**, NAS Moldova academician (Moldova); **G. Rusnak**, NAS Moldova academician (Moldova); **Sh. Muradov**, NAS Azerbaijan corr. member (Azerbaijan); **Z. Safarova**, NAS Azerbaijan corr. member (Azerbaijan); **V.N. Vasilenko**, dr. econ. sc., prof. (Ukraine); **V.A. Ustimenko**, dr. jurid. sc., prof. (Ukraine)

News of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan. Series of Social and Humanities.
ISSN 2224-5294

Owner: RPA "National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan" (Almaty)

The certificate of registration of a periodic printed publication in the Committee of information and archives of the Ministry of culture and information of the Republic of Kazakhstan N **10894-Ж**, issued 30.04.2010

Periodicity: 6 times a year

Circulation: 2000 copies

Editorial address: 28, Shevchenko str., of. 219, 220, Almaty, 050010, tel. 272-13-19, 272-13-18,

www.nauka-nanrk.kz / social-human.kz

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2015

Address of printing house: ST "Aruna", 75, Muratbayev str, Almaty

NEWS

OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

SERIES OF SOCIAL AND HUMAN SCIENCES

ISSN 2224-5294

Volume 1, Number 299 (2015), 56 – 59

THE WISE SAYINGS OF FIRDAUSI IN «SHAHNAME» POEM

B. Sh. Batyrkhan, L. N. Toktarbekova

¹MES RK CS R. B. Suleimenov Institute of Oriental Studies, Almaty, Kazakhstan,

²Kazakh national pedagogical university named after Abai, Almaty, Kazakhstan

Key words: Firdausi, Shakhnama, humanity, justice, freedom, spirituality, benefit, wisdom.

Abstract. There is a brief scientific review of outstanding East thinker Firdausi about humanism and wisdom problems in «Shahname» poem in the article. The excerpt of poetry expresses his wise sayings.

ӘӨЖ94(574)02/08

ФИРДАУСИДІҢ «ШАҢНАМА» ДАСТАНЫНДАҒЫ ДАНАЛЫҚ ОЙЛАР

Б. Ш. Батырхан¹, Л. Н. Тоқтарбекова²

¹ҚР БҒМ Р. Б. Сүлейменов атындағы Шығыстану институты, Алматы, Қазақстан,

²Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан

Тірек сөздер: Фирдауси, Шаһнама, адамгершілік, әділдік, ерлік, рухани, жақсылық, даналық.

Аннотация. Мақалада шығыстың ұлы шайыры Әбілқасым Фирдаусидің «Шаһнама» дастанындағы адамгершілік, даналық ойлары жайлы қысқаша ғылыми шолу жасалады. «Шаһнамадан» келтірілген өлең жолдары арқылы ақынның даналық ой-толғаулары көрсетілген.

Ислам өркениетінің аясына ұйысқан парсы әдебиеті орта ғасырларда қарқынды даму жолына түсті. Ежелден Зороастр дінін ұстанып келген парсылар Ислам дінін қабылдаған соң, мәдениет пен әдебиетте ірі сілкініс жасағаны тарихтан белгілі. Әуелі самандықтар билігі тұсында бастау алған Рудаки, Дакики, Фирдауси секілді шайырлар шоғырын бертінге сефевидтер, ғазнеуидтерден бастап, соңғысы қажарлар билігіне дейінгі аралықта көптеген шайырлар өмір сүріп, өздерінің қайталанбас асыл жауһарларын дүниеге алып келді.

Әдеби дамудың барысында хорасандық, ирактық және үнділік стильдермен қалам тербеген шайырлар өз заманының жыршысы болып қана қоймастан, кейінгі ұрпаққа мәңгілік мұра қалдырып кетті. Рудакидің ғазалдары, Фирдаусидің «Шаһнамасы», Омар Хаямның рубайлары, Хафиздың ғазалдары, Сағдидың «Бостаны» мен «Гүлістаны», Аттардың «Тәзкирәтул-әулиясы», Санаидың «Сәйрул-ибады», Низамидың хамсасы мен Жәмидің «Баһаристаны» әлем әдебиетінің асыл қазынасы десек артық айтқандық емес. Орта ғасырларда бұл ақындардың шығармаларын оқымаған ақын кемде кем болатын. Олар парсы әдебиетін дамытып қоймастан, көрші жатқан халықтардың әдебиетіне де қатты әсер ете білді. Ежелден Иран мен Тұран болып қатар жатқан екі елдің арасындағы әдеби байланыстардың жанданатын тұсы да осы кез. Сондай халықтар арасындағы мәдени қарым-қатынасқа «алтын көпір» қызметін атқарған шайыр Әбілқасым Фирдауси болатын. Оның қаламынан туындаған «Шаһнама» дастаны Иран мен Тұран, одан бергісі парсы мен қазақ әдебиетінің байланысына зор әсер етті.

«Шаһнама» – Иран шежіресі. Мұнда адамның пайда болуынан бастап, адамзат өркениетінің кемелденуіне дейін және жамандықпен үнемі күресу мен тарихи дәуірлер жайлы айтылса, ең соңғы ежелгі үкімет құлдырағанға дейінгі Иран мен ирандықтардың бірнеше мың жылдық ғұмырының тарихы да қамтылады. «Шаһнама» Иран халқы мен мемлекетінің бірнеше мың жылдық мұрасының қазынасы және ирандық ой-пікірдің энциклопедиясы болып саналады.

Иранның бірнеше мыңжылдық жарқын тарихында өз елінің мәртебесін көтерген ұлы тұлғалардың есімдері алтын әріптермен жазылып, төрткүл дүниеге танымал болды. Дүниеден өткен әйгілі тұлғалар артында қалдырған мол мұралары арқылы ұрпақтан-ұрпаққа жетіп, есімдері еш ұмытылмай келеді. Солардың ішінде Әбілқасым Фирдаусидің алатын орны ерекше. Өмірі аңызға айналып кеткен ақын Фирдауси X ғасырда дара туған әдебиет алыптарының бірі. Иран Хорасанындағы Тұс деп аталатын қалада 932 жылы дүниеге келген. Фирдауси – жұмақ деген мағынаны береді. Бұл ақынның тахаллусі (лақап аты). Фирдауси кедейленген ақсүйек-диханның отбасында дүниеге келген. Кейін келе ол дана, ғалым атанған, көп тілдерді меңгерген [1].

Аңыз әңгімелерді, дастан, хикаяларды тарихи оқиғалармен ұштастырып, оларды бір жүйеге келтіру ісі «Шаһнаманың» жазылуына себеп болды. Осындай ауқымды іске алғаш болып Дакики атты ақын кіріседі. Бірақ та ол 977 жылы қайтыс болып, басталған жұмыс аяқтаусыз қалады. Бұл еңбекті ары қарай Әбу Мансури жалғастырып, бірақ ол да аяқтамайды. «Шаһнаманы» толықтай жазып, оны керемет кейіпкерлермен, шытырман оқиғалармен суреттеп, әлемдік әдебиеттің інжу-маржанына айналдыру Әбілқасым Фирдаусиге бұйырған сияқты. Фирдауси халық арасында ауызша таралған немесе жазбаша түрде сақталған бірқатар көне ирандық аңыздарды жинап, өлеңге айналдырды. Фирдауси өмірлік еңбегін 35 жасынан бастап, 71 жасында аяқтаған. Басынан өткен қиыншылықтар мен кедергілердің біразы сол заманда болған тарихи жағдайларға байланысты болды. 992 жылы «Шаһнаманың» бірінші аяқталуға аз қалғанда Саманилердің астанасы Бұхараны түркітілдес Қарахан әскерлері басып алады. Осы кезеңде Фирдаусидің атқарған еңбегі ескерусіз қалды. Бірақ та, ақын алған бетінен қайтпай, шығармасының келесі бөлімдері жазуға бар ынтасымен кіріседі. Араға 35 жыл салып Фирдауси әлемге атын шығарған шығармасын 1009 жылы аяқтады. Ол көлемі бойынша екі жолдан тұратын 60 мың бәйіттен тұратын, мазмұны жағынан Иран халқының 4000 жылдық тарихи мен мәдениетін қамтиды.

Фирдаусидің әлемге танымал болған «Шаһнама» дастанын жазуы туралы белгілі шығыстанушы ғалым, филология ғылымдарының докторы, профессор Ислам Жеменей: «Парсы тілінің таралуына үлкен еңбек сіңірген Фирдоуси. Оны Иранның ұлттық ақыны деп есептейді. Әуелгіде ақындар проза түрінде жазылған патшалар тарихын жырға аударсақ деп арман қылады. Соның арасында Даһики деген кісі ең бірінші аудармасын жасайды. Бірақ жас кезінде қаза табады да, аударма аяқталмай қалады. Біраз уақыт өткеннен кейін, жас ақын Фирдоусидің сарайға жолы түсіп, кітапханадан «Шаһнаманы» көріп, қызығады. Қара сөзді поэзияға айналдырсам деп. Бұрынғы аударғандарды осыған қосып, кейбір тарауларды өзі қосып аударған екен» дейді [2].

Ғазнауилер билігі басталған шақта мемлекет жағдайы жақсаратынына үміттенген ирандықтар Махмұт Ғазнауиге қолдау көрсетті. Өйткені ол біріккен мықты ирандық үкімет құрады деп үміттенді. Фирдауси «Шаһнама» шумақтарында осы тақырып жайында жазған. Ол Махмұттың билікке келуін сипаттап, осы орайдағы Иран халқының барлық үміттерін баяндаған.

Фирдауси «Шаһнамасында» аңыздық, палуандық және тарихи кезеңдер түрлі пішіндерде суреттелген. Шаһнаманың аңыздық кезеңі ең алғашқы патша Киамырстан басталып, Фаридунның пайда болуымен аяқталады. Сонымен қатар ұста Кауаның көтерілісінен бастап Рүстемның өліміне дейінгі әңгіме «Шаһнаманың» палуандар бөлімін құрайды. Ескендірдің Иранның сондай-ақ сасанилер үкіметін жаулауы Фирдауси «Шаһнамасының» тарихи бөлімін қамтиды.

Жақсылық пен жамандықтың аяқталмас күресі, әділетке баса айту және әділетсіздікке жол бермеу, адам өмірі мен әлемнің тұрақсыздығы Фирдаусидің адамгершілік бейнесі мен «Шаһнаманың» философиялық және адамгершілік табиғатын көрсетеді.

«Шаһнама» дастандарына терең ой салатын болсақ, зұлымдықты жеңу оның ажыратылмас бөлігі екенін көреміз. Әкімдер мен палуандардың тағдыры, олардың шыншылдығы немесе қисықтығы, жақсылығы мен жамандығына және бақыты мен бақытсыздығына байланысты. Фирдауси шығармасында адамгершілік жүйе басым екендігін мына өлең жолдарынан байқауға болады:

Рүстем бата берді қолын жайып:
«Ей, балам, бақ-дәулетке өт, – деп, – байып»
Барабар бойыменен алтын беріп,
Кей-Қысырау көрсетті орын тақтан тайып [3, 14 б.]

«Шаһнаманың» деректері Тұстың ұлы шешеніне осы адамгершілік негізді сақтауға рұқсат бермеген жағдайда Фирдауси өзінің әсерлі екпінімен тыңдаушының ойын бекер нәрседен ауытқытып, ойландырарлық философиялық дүниеге жетелейді.

Иран мен Тұран батырларының айқасы – «Шаһнаманың» ең көркем бөлімдерінің бірі. Фирдауси сол батырлар жөнінде халық арасына жайылып кеткен, ертегі, дастандардың желісін шебер қиыстырып, өзінің ұлы поэмасына өзек ете білгені көрінеді.

Рүстем образы «Шаһнамадағы» белді, білікті образдарының бірі. Оның ерлігі – «Шаһнаманың» үштен бір бөлімін алады. Рүстем өлімімен шығарманың батырлар бөлімі тамамдалады. Фирдауси өзінің айтпақ жарқын идеялары мен көзқарастарының көбін осы батырлардың іс-әрекеттеріне жүктейді.

Ерлікті кейде фантастикалық дәрежеге көтерсе де, автор халық шығармасына тән шынайы қасиеттен бір елі ажырамайды, оны өрістете түседі.

...Үйретіп өнер, білім, тәрбие қыл,
Өзіңнен өніп-өскен балаңдай біл...
...Брзамын осыны етсең, батыр, саған,
Болғаның шын сүйер дос сонда маған... [4, 832 б.]

– деп Ыспандиярдың өлер кезінде Рүстем батырға баласын аманат қылып табыстауы...

...Рүстем Баһыманды тұтынып ұл,
Үйретті әртүрлі өнер жиырма жыл... [4, 835 б.]

Рүстемнің ол баланы жиырма жыл бағып-қағуы шынайы өмірде адамзат қолынан келетін адамгершілік қасиеттер.

Жақсылық пен жамандық, озбырлық пен махаббат, жауыздық мен адамгершілік күресі батырлар бөлімінде ерекше екшеліп, Фирдаусидің терең ойларын толықтыра түседі.

Осы тұста Рүстемге бауыры Шапаттың тарапынан жасалған қастандықты айта кеткен дұрыс:

Кетті деп көзін салса Шапат қайда,
Күліп тұр ат үстінде анадайда.
Білді де Рүстем санын соқты,
Болғанын бұл сұмдықтың сонан пайда [4, 309 б.]

Ақын Шапаттың Рүстемге жасаған қастығы арқылы адамға жауыздық қылып, мақсатқа жету мүмкін еместігі былай жырлайды:

Бойымен сол жығылған жанын кешті,
Рүстемнен бұрынырақ өзі көшті.
Күншілдің күні туып, көңілі өспейді,
Ешкіммен есің болса болма өшті [4, 310 б.]

Шаһнама Иран елі мен ирандықтардың мыңжылдық тарихы мен өмірін баяндайды. Осы ұлы шығарма алғашқы адамның пайда болуы және адамзат өркениетінің бой көтеріп толығымен басталып, барлық шайтандық көріністермен үнемі шайқас дастаны, сондай-ақ тарихи кезеңдер және патшалықтардың билігімен жалғасын табады. Содан соң ақырында «Шаһнама» Иранның ең соңғы, ежелгі патшалығының құлдырауымен аяқталады. Фирдауси «Шаһнамасының» негізгі тақырыбы – Иран елінің тағдыры болып табылады. Фирдауси бұл шығарманы барлық адамзатқа мәңгілік жолдау ретінде қалдыруға тырысты.

Фирдауси «Шахнамасының» тағы бір маңызды пайымы – ұлтшылдықты әшкерлеу. Фирдаусидің отан сүйгіштігі, әрдайым байсалдық, ақылдық және мейіріммен бірге және ұлтшылдықтан түбегейлі аулақ. «Шахнамада» Иранға деген сүйіспеншілік, Иран халқының мәдениетіне, елдің қауіпсіздігі мен абаттануына және осы ел халқының еркіндігі мен тыныштығы кең түрде баяндалады. Фирдауси шапқыншыларды олардың ұлты, нәсілі үшін емес, бөтендердің бұл жерге нақақтан басып кіруіне байланысты жек көреді.

Қорыта келгенде, орта ғасырлар тұсында жазылған әдеби мұралардың қазақ мәдениетінде алар орны ерекше. Фирдоусидің «Шахнама» дастанында сүйіспеншілік сезімін өз ойына өзек етіп, имандылық пен адамгершілік туралы өнегелі пікірлер айтқан. Бұл еңбек таусылмас рухани байлықтың көзі болып табылады. Ақынның «Шахнамасы» қазіргі заманғы мәдениет үшін философиялық, этикалық маңызы зор, оның тағылымы жастарды дүниетанымдық сипатта тәрбиелейді.

ӘДЕБИЕТ

- [1] Күмісбаев Ө. Фирдауси және «Шахнама» // Түркістан газеті. http://archive.turkystan.kz/page.php?page_id=35&id=3512.
- [2] Он айда «Шахнаманы» бердім жазып... // Халық сөзі. – 2014. – № 4 (308).
- [3] Рүстем-Дастан. Фирдауси «Шахнамасының» желісімен жазылған қаһармандық жыр / Ізтілеуұлы Тұрмағамбет. Екінші кітап. – Алматы: Жазушы, 2004.
- [4] Рүстем-Дастан. Фирдауси «Шахнамасының» желісімен жазылған қаһармандық жыр. 1-2 кітап / Ізтілеуұлы Тұрмағамбет. – Алматы: Аударма, 2012.
- [5] Иран әдебиетінің тарихы: Оқу құралы. 2-басылуы. – Алматы: Қазақ университеті, 2009.
- [6] Фирдоуси. Шах-наме / Пер. с фарси. – М.: Художественная литература, 1972.

REFERENCES

- [1] Kumisbayev O. Firdausi and «Shahnama». The Turkistan newspaper. http://archive.turkystan.kz/page.php?page_id=35&id=3512. (in Kaz.).
- [2] On ajda «Shahnamany» berdim zhazyр... Халық сөзі. 2014. N 4 (308) (in Kaz.).
- [3] Rustem-Dastan. Firdausi «Shahnamacyнuң» zhelicimen zhazyлған қаһармандық zhyр. Iztileуұлы Тұрмағамбет. Ekinshi kitap. Almaty: Zhazushy, 2004 (in Kaz.).
- [4] Rustem-Dastan. Firdausi «Shahnamacyнuң» zhelicimen zhazyлған қаһармандық zhyр. 1-2 kitap. Iztileуұлы Тұрмағамбет. Almaty: Aydarma, 2012. (in Kaz.).
- [5] Iran literature history: textbook. 2-edition. Almaty: Kazakh univesity, 2009. (in Kaz.).
- [6] Firdausi. Shakhname. Tran. from farci. M.: Xydozhectvennaya literatyra, 1972.

МУДРЫЕ ИЗРЕЧЕНИЯ ФИРДОУСИ В ПОЭМЕ «ШАХНАМЕ»

Б. Ш. Батырхан, Л. Н. Токтарбекова

¹Институт востоковедения им. Р. Б. Сулейменова КН МОН РК, Алматы, Казахстан,

²Казахский национальный педагогический университет им. Абая, Алматы, Казахстан

Ключевые слова: Фирдоуси, Шахнама, гуманизм, справедливость, свобода, духовность, благо, мудрость.

Аннотация. В статье предоставлен краткий научный обзор взглядов Абулкасыма Фирдоуси о проблемах нравственности и мудрости, которые были затронуты поэме «Шахнаме». Указанные в статье выдержки из стихов поэмы выражают его мудрые изречения.

Поступила 12.01.2015г.

МАЗМҰНЫ

ТАРИХТЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

<i>Әбсаттар қажы Дербісәлі. Марокко мен Испаниядағы жәдігерліктеріміз.....</i>	5
<i>Камалов А.К. Советтік Азияға миссия: АҚШ-тың вице-президенті Генри Уоллестін Сібірде, Өзбекістанда және Қазақстанда (1944 ж.).....</i>	17
<i>Кәрімова Р.О. Шығыс Түркістанда маталарды өндіру: дәстүр сабақтастығы.....</i>	22
<i>Сүгірәлинов М.М. Ауғаныстан Хазарейлері.....</i>	28

ШЫҒЫС ДЕРЕКТАНУ

<i>Сағындықова Н.Ж. Ахмед Йүгнеки (Югнеки).....</i>	38
<i>Тохтабаева Ш.Ж. Көне заманның шығармашылық демі.....</i>	47
<i>Батырхан Б.Ш., Тоқтарбекова Л.Н. Фирдаусидің «шаһнама» дастанындағы даналық ойлар.....</i>	56
<i>Ошан Ж. Көне тарихи жәдігерден қалған жалғыз парак.....</i>	60
<i>Қамбарбекова Ф.Ә. «Иншай Тахир Вахид» – Қазақстан және Орталық Азия тарихын зерттеудегі дереккөз ретінде.....</i>	67
<i>Молотова Э.М. Бурхан Киличе ад-дин туралы тарихи шығармалардан ақпарлар.....</i>	76
<i>Каримова З.К. XVIII ғасырдағы қазақ-жоңғар байланыстары Молла Абд әл-Әлімдің «Ислам-наме» дереккөзінде.....</i>	79

ТІЛ БІЛІМІ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТТАНУ

<i>Молотова Г.М. Уйғыр фольклорына үнді-араб-иран-түрік қарым-қатынасы.....</i>	85
<i>Юсупов Р. XX ғасырдың басындағы Шығыс Түркістандың әдеби жағдайы.....</i>	90
<i>Дюсенов Б.Д. ««Китаб ад-Дурра...» сөздігіндегі адамға қатысты сөздердің этнолингвистикалық сипаты».....</i>	94
<i>Масимова Х.В. Жазба ескерткіштердегі етістіктің Рай және Егіс, Жақ-сан категориялары.....</i>	99
<i>Баратова Ш.Б. Қазіргі қазақ және ұйғыр поэзиясында қара өлең ұйқасы және шалыс ұйқастың даму ерекшеліктері.....</i>	106

ҚАЗІРГІ ШЫҒЫСТАНУ ОЙЫ

<i>Джалилов З.Г. Хариджизм: радикалды исламның генезистік тарих дамуында.....</i>	111
<i>Мансурова А.С. Діни толеранттылық және діни диалог ара шарттар глобалдық нақтылықта.....</i>	117
<i>Байдаров Е.Ұ. Қазақстан қоғамының этноәлеуметтік және этноконфессионалды тұрғысындағы өзбек этникалық тобының орны.....</i>	123
<i>Дүйсен Ф.М. Орталық Азия және Үндістанның туризм мен рекреация саласындағы ынтымақтастығының болашағы: жағдайлары және ресурстары.....</i>	135
<i>Шаймарданова Н.Ж. Келіспеушілік пен қарама-қайшылық контекстіндегі жапон-корей қарым-қатынастарының тарихы.....</i>	142
<i>Руденко Е.И. Жаһандық оңтүстік азиялық шетжұрт: қалыптастыруы, сыныптамасы, маңыздылығы.....</i>	147
<i>Хаджиева Г.У. Дамушы мемлекеттердің әлеуметтік-экономикалық жаңаруын зерттеудің теориялық аспектілері.....</i>	155
<i>Мадалиева Ж.К. Мифология мәдениеттің тарихи серпінділігінде.....</i>	162

ЖАС ҒАЛЫМДАРДЫҢ ЗЕРТТЕУЛЕРІ

<i>Муратбекова А.М. Қытай–Үндістан қарым-қатынастарындағы территориялық шиеленістер.....</i>	169
<i>Қоңырбай Ә.Р. Жаңа Жібек Жолының қалыптасуы: экономикалық потенциал мен Қазақстан үшін перспективалар.....</i>	176
<i>Бәтенова А.Ж. Саяси жаңару саясаты жүргізілген Жапония (1797–1900 жж.).....</i>	186
<i>Мукатова Ә. Сәйкестік зерттеу тұжырымдамасына шыққан көзқарас: тарихнама аспекті.....</i>	192
<i>Әубәкір А. Көне түрік ғұрыптық кешендері этносемантикасының кейбір қырлары.....</i>	196

* * *

<i>Сапарбаев Б.А., Көкенова А.Т., Әбілкасым А.Б. Инновациялық іс-әрекетті мемлекеттік қолдау – ғаламдастыру жағдайында ұлттық экономиканың тиімділігін арттыру факторы ретінде.....</i>	203
<i>Әбіқаева М. Қазақстан Республикасында энергетика келешегінің дамуы мен қуат үнемдеу әлеуеті.....</i>	207
<i>Алауханов Е.О. Отандық қылмысты зерттеулерінің дамыту жолдары. Жетістіктері және мәселелері.....</i>	211
<i>Альмурзаева Б.К., Кубиева В.А., Салиш С., Сагиева А.Т. «Білім беру сапасы»: негізгі тәсілдер және түсіндірмелер.....</i>	215
<i>Аюпова З.К., Құсайынов Д.Ө. Дүниетаным қалыптасуындағы дұрыс ойлаудың орны мен мәні жайлы.....</i>	220
<i>Досжан Р.К. Абай Құнанбаев шығармашылығындағы жастарды тәрбиелеудегі білім және еңбек идеясы.....</i>	227

<i>Егембердиева С.М., Абдраманова Г.Қ., Есмағұлова Н.Д.</i> Ықпалдасу шарттарындағы Қазақстан мен	
Польшаның әлеуметтік-экономикалық мәселелері.....	231
<i>Жанақова Н.Т.</i> Тың игеру науқаны және қазақ тілінің тағдыры.....	238
<i>Байбекова М.М., Анарбаев З.З.</i> Қазақстан Республикасындағы психологиялық қызметтің ролі.....	243
<i>Картаева Т.Е.</i> Шығыр қондырғысы және оның қолданыс аясы.....	247
<i>Көкенова А.Т., Ағмасова Г.С.</i> Әлеуметтік қорғау модельдерінің дамуындағы негізгі тенденциялар.....	255
<i>Нахытбекова Э.И.</i> Ағылшын тілі пәнін өту барысындағы жобалап оқыту әдісін қолданудың өзектілігі.....	260
<i>Ералин Қ., Қожамқұлова Б., Исаева Н.</i> Қыш өңдеу шебері Абай Рысбековтың этнодизайндық шығармашылығы.....	263
<i>Тебегенов Т.С.</i> Жүсіпбек Аймауытов пьесаларындағы әлеуметтік қайшылық шындығы.....	266
<i>Шамахова А.</i> Өмір шындығын бейнелеудегі көркемдік уақыт пен көркемдік қиял	
(Шыңғыс Айтматовтың «Жан пίδα» романы бойынша).....	274
<i>Көкенова А.Т., Ағмасова Г.С.</i> Инновациялық әлеуметті бағалаудың әдістемелік негіздері.....	279
<i>Тастанбекова К.Н., Шамұратова Н.Б., Бабажанова Ж.А., Төреқұлова Д.М., Жұманова Б.К.</i> Халықтың келейлік деңгейін қысқарту үшін бюджеттен бөлінген қаражатты жоспарлау мен игеру.....	286
<i>Ералин Қ., Қожамқұлова Б., Дәулет Г.</i> Зергер Қалмырза Тасовтың этнодизайндық шығармашылығындағы ұлттық дәстүрдің жалғастығы.....	295
<i>Тебегенов Т.С.</i> Жүсіпбек Аймауытовтың драматургиясы: классикалық дәстүр және суреткерлік дүниетаным сипаты.....	300
<i>Шамахова А.</i> Роман арқауындағы тарихи кезең шындығы (Шыңғыс Айтматовтың «Ғасырдан да ұзақ күн» романы бойынша).....	305
<i>Смағұлова Г.Н.</i> Құндылықтар әлеміндегі «сұлулық» концептісі.....	311
<i>Ауелгазина Т.К.</i> Мәңгілік ел идеясы – Қазақстандық патриотизмнің түпқазығы.....	317
<i>Шойбекова Ғ.Б.</i> Дыбыстар сәйкестігінің лексикалық құрамды толықтырудағы ролі.....	321
<i>Қабдылқызы А., Бұғыбаева Ж.</i> Туынды топонимдердің нөлдік жұрнақ арқылы жасалуы.....	325

СОДЕРЖАНИЕ

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ИСТОРИИ

<i>Дербисали А.Б.</i> Наши реликвии из Марокко и Испании.....	5
<i>Камалов А.К.</i> Миссия в Советскую Азию: вице-президент США Генри Уоллес в Сибири, Узбекистане и Казахстане (1944 г.).....	17
<i>Каримова Р.У.</i> Производство тканей в Восточном Туркестане: преемственность традиций.....	22
<i>Сугралинов М.М.</i> Хазарейцы Афганистана.....	28

ВОСТОЧНЫЕ ИСТОЧНИКИ И ИСТОРИОГРАФИЯ

<i>Сагандыкова Н.Ж.</i> Ахмед Йугнеки (Югнеки).....	38
<i>Тохтабаева Ш.Ж.</i> Творческое дыхание далеких эпох.....	47
<i>Батырхан Б.Ш., Токтарбекова Л.Н.</i> Мудрые изречения Фирдоуси в поэме «Шахнаме».....	56
<i>Ошан Ж.</i> О сохранившемся древнеисторическом документе.....	60
<i>Камбарбекова Г.А.</i> «Иншай Тахир Вахид» – как источник по истории Казахстана и Центральной Азии.....	67
<i>Молотова Э.М.</i> Сведения из исторических сочинений о Бурхан ад-дин Киличе.....	76
<i>Каримова З.К.</i> Казахско-джунгарские взаимоотношения в XVIII веке в историческом сочинении «Ислам-наме» Моллы Абд аль-Алма.....	79

ЯЗЫКОЗНАНИЕ И ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ

<i>Молотова Г.М.</i> Индо-арабо-иранское влияние на уйгурский фольклор.....	85
<i>Юсупов Р.К.</i> Литературная среда Восточного Туркестана начала XX века.....	90
<i>Дюсенов Б.Д.</i> Этнолингвистическая характеристика терминов о человеке в словаре «Китаб ад-Дурра...».....	94
<i>Масимова Х.В.</i> Категория залога, времени и степени в письменных памятниках.....	99
<i>Баратова Ш.Б.</i> Особенности развития рифмы в современной казахской и уйгурской поэзии.....	106

СОВРЕМЕННАЯ ВОСТОКОВЕДНАЯ МЫСЛЬ

<i>Джалилов З.Г.</i> Хариджизм: к истории генезиса и развития радикального исламизма.....	111
<i>Мансурова А.С.</i> Религиозная толерантность и религиозный диалог в условиях глоболизирующей реальности.....	117
<i>Байдаров Е.У.</i> Роль узбекской этнической группы в этносоциальном и этноконфессиональном разрезе казахстанского общества.....	126
<i>Дуйсен Г.М.</i> Перспективы сотрудничества в индустрии туризма и рекреации Центральной Азии и Индии: условия и ресурсы.....	135
<i>Шаймарданова Н.Ж.</i> Ретроспектива японо-корейских отношений в контексте существующих разногласий и противоречий.....	142
<i>Руденко Е.И.</i> Глобальная южно-азиатская диаспора: формирование, классификация, значение.....	147
<i>Хаджиева Г.У.</i> Теоретические аспекты исследования социально-экономической модернизации развивающихся стран.....	155
<i>Мадалиева Ж.К.</i> Мифология в исторической динамике культуры.....	162

ИССЛЕДОВАНИЯ МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ

<i>Муратбекова А.М.</i> Территориальный спор в китайско-индийских отношениях.....	169
<i>Конырбай А.Р.</i> Формирование Нового Шелкового Пути: экономический потенциал и перспективы для Казахстана.....	176
<i>Батенова А.Ж.</i> Политическая модернизация Японии (1797–1912 гг.).....	186
<i>Мукатова А.М.</i> Примордиалистский подход в изучении концепта идентичности: историографический аспект.....	192
<i>Аубакир А.</i> Некоторые аспекты этносемантики в древнетюркской традиции.....	196

* * *

<i>Сапарбаев Б.А., Кокенова А.Т., Абилкасым А.Б.</i> Государственная поддержка инновационной деятельности как фактор роста эффективности национальной экономики в условиях глобализации.....	203
<i>Абикаева М.</i> Перспективы развития энергетики и потенциал энергосбережения в Республике Казахстан.....	207
<i>Алауханов Е.О.</i> Пути развития отечественной криминологии. Достижения и проблемы.....	211
<i>Альмурзаева Б.К., Кубиева В.А., Салиш С., Сагиева А.Т.</i> «Качество образования»: основные подходы и трактовки.....	215
<i>Аюпова З.К., Кусаинов Д.У.</i> О месте и роли здравого смысла в становлении мировоззрения.....	220
<i>Досжан Р.К.</i> Идеи знания и труда в творчестве Абая Кунанбаева в воспитании молодежи.....	227
<i>Егембердиева С.М., Абдраманова Г.К., Есмагулова Н.Д.</i> Социально-экономические проблемы Казахстана и Польши в условиях интеграции.....	231

<i>Жанакова Н.Т.</i> Освоение целины и судьба казахского языка.....	238
<i>Байбекова М.М., Анарбаев З.З.</i> Роль психологической службы в Республике Казахстан.....	243
<i>Картаева Т.Е.</i> Чигирь – водоподъемное устройство и его объект использования.....	247
<i>Кокенова А.Т., Агмасова Г.С.</i> Основные направления развития моделей социальной защиты.....	254
<i>Нахытбекова Э.И.</i> Актуальность использования проектных методов обучения на уроках английского языка.....	260
<i>Ералин К., Кожамкулова Б., Исаева Н.</i> Этнодизайнерское творчество мастера по керамике Абая Рысбекова.....	163
<i>Тебегенов Т.С.</i> Социальные противоречия в пьесах Жусипбека Аймауытова.....	266
<i>Шамахова А.</i> Жизненная правда на примерах красочного изображения времени и фантазий (по роману Чингиза Айтматова «Плаха»).....	274
<i>Кокенова А.Т., Агмасова Г.С.</i> Методические основы оценки инновационного потенциала.....	279
<i>Тастанбекова К.Н., Шамуратова Н.Б., Бабажанова Ж.А., Турекулова Д.М., Жуманова Б.К.</i> Планирование и освоение бюджетных средств, выделенных на сокращение уровня бедности населения.....	286
<i>Ералин К., Кожамкулова Б., Даулет Г.</i> Приемственность национальных традиций в этнодизайнерском творчестве ювелира Калмырзы Тасова.....	295
<i>Тебегенов Т.С.</i> Драматургия Жусипбека Аймауытова: классические традиции и художественное мировоззрение.....	300
<i>Шамахова А.</i> Историческая правда в сюжете романа (по роману Чингиза Айтматова «И дольше века длится день»).....	305
<i>Смагулова Г.Н.</i> Особенности фразеологической репрезентации концепта «красота» в казахском языке	311
<i>Ауелгазина Т.К.</i> Идея Мәңгілік ел – как основа казахстанского патриотизма.....	317
<i>Шойбекова Г.Б.</i> Роль чередования звуков в пополнении лексического состава.....	321
<i>Кабдылқызы А., Бугыбаева Ж.</i> Образование производных топонимов с помощью нулевого аффикса.....	325

CONTENTS

TOPICAL ISSUES OF HISTORY

<i>Derbisali Abdsattar</i> . Our relics from Morocco and Spain.....	5
<i>Kamalov A.K.</i> Mission to the Soviet Asia: the Vice President of the United States Henry Wallace in Siberia, Uzbekistan and Kazakhstan (1944).....	17
<i>Karimova Risalat</i> . Production of fabrics in the East Turkestan: the continuity of traditions.....	22
<i>Sugralinov Marlen</i> . Hazaras of Afghanistan.....	28

EAST SOURCE STUDY

<i>Sagandykova Nagima</i> . Ahmed Yugneki (Yugneki).....	38
<i>Tokhtabayeva Shayzada</i> . Creative breath of far eras.....	47
<i>Batyrkhan B.Sh., Toktarbekova Laura</i> . The Wise Sayings of Firdausi in «Shahname» Poem.....	56
<i>Oshan Zhanimkhan</i> . About the remained drevneistoricheskyy document.....	60
<i>Kambarbekova Gallia</i> . «Insha Tahir Waheed» – as a source on the history of Kazakhstan and Central Asia.....	67
<i>Molotova Elvira</i> . Data from historical compositions about Burkhan a hell dynes Kilich.....	76
<i>Karimova Zulfiyam</i> . Kazakh джунгарские relationship in the XVIII century in historical composition of "Islam-name" Malls Abd al-Alma.....	79

LINGUISTICS AND LITERARY CRITICISM

<i>Molotova Gulbahrem</i> . Indo-Arab-Iranian influence on the Uigur folklore.....	85
<i>Yusupov Rakhimzhan</i> . Literary environment of Eastern Turkistan in the beginning of the XX century.....	90
<i>Dyusenov Bagdat</i> . Etnolingvisticheskaya the characteristic of terms about the person in the dictionary "Kitab ad-Durra...".....	94
<i>Masimova Halminam</i> . Category of mortgage, to time and degree in writing monuments.....	99
<i>Baratova Shairyam</i> . Features of development of a rhyme in modern Kazakh and Uigur poetry.....	106

THE MODERN EAST THOUGHT

<i>Jalilov Zaur</i> . Haridzhizm: the history of genesis and development of radical islamizm.....	111
<i>Mansurova Asseli</i> . Religious tolerance and religious dialogue in the conditions of the globalizing reality.....	117
<i>Baydarov Erkin</i> . The role of the Uzbek ethnic group in the ethno-social and ethno-confessional context of Kazakhstan's society.....	123
<i>Duisen M. Galymzhan</i> . Prospects for Cooperation in the Travel and Tourism Industry of Central Asia and India: Conditions and Resources.....	135
<i>Shaimardanova Nazigul</i> . Retrospective of Japanese-Korean Relations in the Context of Differences and Contradictions.....	142
<i>Yelena I. Rudenko</i> . Worldwide South Asian Diaspora: Emergence, Classification, Significance.....	147
<i>Khadzhiyeva Gulzhahan</i> . Theoretical aspects of research on socio-economic modernization of developing countries.....	155
<i>Madaliyeva Zhanyl</i> . Mythology in historical dynamics of culture.....	162

YOUNG SCHOLARS RESEARCHES

<i>Muratbekova Albina</i> . Territorial disputes in the China-India relations.....	169
<i>Adilet R. Konirbay</i> . The formation of New Silk Road: economic potential and perspectives for Kazakhstan.....	176
<i>Batenova Alua</i> . Political modernization of Japan (1797–1912).....	186
<i>Mukatova Aliya</i> . Primordial approach to the study of the concept of identity: historiographical aspect.....	192
<i>Armand Aubaquir</i> . Some aspects of ethnosemantics in drevnetyurksky tradition.....	196

* * *

<i>Saparbaev B.A., Kokenova A.T., Abilkasym A.B.</i> State support of innovative activity – as factor of growth of efficiency of national economy in the conditions of globalization.....	203
<i>Abikayeva M.</i> Prospects of development of energy and potential of energy-savings in Republic of Kazakhstan.....	207
<i>Alaukhanov E.O.</i> The way of development of criminology. Achievements and challenges.....	211
<i>Almurzayeva B.K., Kubiyeva V.A., Salish S., Sagiyeva A.T.</i> «Quality of education»: basic approaches and interpretations.....	215
<i>Ayupova Z.K., Kussainov D.U.</i> About the place and role of the common sense in the formation of outlook.....	220
<i>Doszhan R.K.</i> The ideas of knowledge and work for youth education in the oeuvre of Abay Kunanbaev.....	227
<i>Yegemberdieva S.M., Abdramanova G.K., Yesmagulova N.D.</i> Social and economic problems of Kazakhstan and Poland in integration conditions.....	231
<i>Zhanakova N.T.</i> Mastering of virgin soil and fate of Kazakh.....	238

<i>Baybekova M.M., Anarbayev Z.Z.</i> A role of psychological service in the Republic of Kazakhstan.....	243
<i>Kartayeva T.Ye.</i> Chyhir – water-lifting device and its use of the object.....	247
<i>Kokenova A.T., Agmasova G.S.</i> Main directions of development of models of social protection.....	254
<i>Nakhypbekova E.</i> Relevance of using project methods at the English lessons.....	260
<i>Yeralin K., Kozhamkulova B., Isaeva N.</i> Ethnodesigner art of ceramic master Abai Rysbekov.....	263
<i>Tebergenov T.S.</i> Social contradictions in the plays of Zhusipbek Aymaulytov.....	266
<i>Shamakhova A.</i> A true example of colorful images and fantasies (based on the novel of Chingiz Aitmatov "Block").....	274
<i>Kokenova A.T., Agmasova G.S.</i> Methodical bases of the assessment of innovative potential.....	279
<i>Tastanbekova K.N., Shamuratova N.B., Babazhanova Zh.A., Turekulova D.M., Zhumanova B.K.</i> Planning and mastering of budgetary funds allocated on reduction of poverty level of the population.....	286
<i>Yeralin K., Kozhamkulova B., Daulet G.</i> Succession of national traditions in the ethnodesign art of jeweler Kalmyrza Tasov.....	295
<i>Tebergenov T.S.</i> Dramaturgy of Zhusipbek Fymaulytov: classic traditions and artistic outlook.....	300
<i>Shamakhova A.</i> Historical truth in the plot of the novel (based on the novel by Chingiz Aitmatov "Day lasts more than a hundred").....	305
<i>Smagulova G.N.</i> Features frazeologičeskoj representation of the concept of "beauty" in Kazakh language.....	311
<i>Auelgazina T.K.</i> the idea of the eternal people - as the basis of the Kazakhstan patriotism.....	317
<i>Shoibekova G.</i> The role of changing voices in enlarge of lexical composition.....	321
<i>Kabdylkzy A., Bugybaikyzy Zh.</i> The formation of derivative toponyms by using zero affixation.....	325

**PUBLICATION ETHICS AND PUBLICATION MALPRACTICE
IN THE JOURNALS OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN**

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the work described has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the originality detection service Cross Check <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

[www:nauka-nanrk.kz](http://www.nauka-nanrk.kz)

social-human.kz

Редактор *М. С. Ахметова*

Верстка на компьютере *Д. Н. Калкабековой*

Подписано в печать 04.02.2015.

Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать – ризограф.

21 п.л. Тираж 2000. Заказ 1.